

ג ל ו ו נ ו ת ל ע י ר ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת נחמה ליבוביץ
שנת העשרים ושש

26

כי-תבוא (תשכ"ז)

כ"ו י"ב-ט"ו
נרתי מעשר

א. שאלת כללית

ר' דוד הופמן בפרשו לזביריט: בצום מקומם של פסוקים אלה אחרי י"ז כ"ח.
התוכל להסביר - למח בכל זאת הם הועמדו בסקומנו (בתוך פרשת
כי-תבוא)?

ב. י"ג בערתי הקדש מן הבית וגם נתחיו ללוי

ספורנו ד"ח בערתי הקדש מן הבית:

בהסמינו ובעוננו אנהינו הוטרף העבודה מן הבכורות אשר להם חיו ראיות
תרוסת ומעשרות, כאשר (יחז' כ' כ"ו) "ואטא אותם במתנותם בחצביר כל
פטר רחם". וזהו "ודוי מעשר" שהזכירו חז"ל.
ד"ח וגם נתחיו ללוי:

פעם "גם" כשם "אף על פי"; כמו (רות א' י"ב) "גם הייתי הלילה לאיש
וגם ילדתי בנים". אמר אם כן: "מדה אני כי גדול עוני, שגרסתי לנצר
הקדש מן הבית ואף על פי שנחתי ללוי וזולתו כמצוה, אני מתפלל שתשיף השקפה
לטובה במקום השקפה לרעה הראויה בערוני.

1. במה הוא סוטה מן הפירוש הרגיל של פסוקנו ומה הניעו לפרש בדרך זו?
2. לשם מה הוא מוסיף בסוף דבריו וזהו "ודוי מעשרות"?
3. לשם מה הוא בעזר ברות א' י"ב?
4. במה הוא סוטה בפרשו ליחז' כ' כ"ו מפשוטו של מקרא?

ג. י"ג ואמרת לפני ה' אלוקיך בערתי הקדש מן הבית וגם נתחיו ללוי...

רשב"ם ד"ח ואמרת לפני ה': כך צוה הקב"ה, כדי שלא יאמר אדם לעבד מעשרותיו לשקר לפני הקב"ה.

בעל עקדת יצחק "ואמרת לפני ה' בערתי הקדש..." ירצה, שעם שנתינת המעשרות כבר
תהיה תשומה אנושית, שמה צדיבי עמים, לפרנס ענייהם בקרבם או המלסוסי
וכיוצא, כי היא מדה טובה מוטבעת במעוללם שבאנשים, וכבר זכר זה הפילוסוף
(- אריסטו) בפרק ט"ו מהמאטר השמיני מס' המדות, - אמר, כי הזבחים הקדומים
והקהלות היו בעשים אחר אסיפת התבואות לתת המעשרות.
מכל מקום כונת האל יתברך הוא, שתיחס המעשים כלם אליו ושאיך אתה עושה,
כי אם ללכת על פי יושר דרכיו והנהגותיו, כמו שקבלת עליך במאטר (פרקנו,
פסוק י"ז) "וללכת בדרכיו ולשמור תוקיו";

וכל זה מה שיחבאר יפה בנוסח הודוי שתחילתו ועד סופו: שזכר שלש מצוות
עשה במעשר, האחד "בערתי הקדש", השני "וגם נתחיו ללוי" - והוא ענין מעשר
ראשון, ומצוה שלישית "ולגר וליתום ולאומה" - והוא מעשר עני. ועל שלשתן
אמר "ככל מצותך אשר צויתני". ואמר "לא עברתי מצותיך ולא שכחתי" - להורות
על מה שאמרנו - כי הכל עשה מצד מצוה, לא באופן אחר. ואחר כך ג' מצוות
לא תעשה "לא אכלתי" ו"לא בערתי", ו"לא נתתי" - ולפי שלא תפל עליהם
(- על מצוות לא תעשה) מלאכת מעשה נאמר עליהם "שמעתי בקול ה' אלוקי"
במה שמעוני מעשות.

ואמנם להורות על מה שאמרנו, שלא היתה שם כונה אחרת, אמר "עשיתי ככל אשר
צויתני". והנה עם זה כבר היר' אלת המצוות עשה ולא תעשה הוראה על כל
המצוות כלן הנכללות בכלל עשה ולא תעשה והם כלל (תהלים ל"ד) "סור טרע
ועשה טוב", בכלן יש להזהר ולהשמר על ההשקפה הזאת.

1. מה הקושיה על פסוקינו שמצדה לפנינו שניהם ומה התבדל בין
תשובותיהם?

2. יש מקשים על דברי עקדת יצחק: דמה המעלה "ביחוס כל המעשים
אליו", והלא טוב יותר שיפשיה (- את מצוות המעשרות) מצד המעלה
שבטוב? צנה לקושיהם ותסביר את השקפת בעל העקדה!

ד. שאלות ודיוקים ברש"י

- 1) י"ב ד"ה כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית: כשתגמור להפריש מעשרות של שנה השלישית. קבע זמן הבעור והודוי בערב פסח של השנה הרביעית; שנ' (דב' י"ב כ"ח) "מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר..."
- (א) פרשנו של רש"י ר' יעקב קניזל מקשה: מה ראה רש"י לפרש סלת "תכלה" ולכתוב "כשתגמור" - מה תיקן בזה?
- (ב) וכן הוא מקשה: מה ראה לכתוב תחת "לעשר" שבפסוקנו סלת "להפריש"?

באמר כאן "מקץ" ובאמר לחלו (דב' ל"א י') אא (ג) ר' דוד פארדו בפירושו לרש"י "מסכיל לדוד" מקשה: דילמא לא כפירוש רש"י אלא: כשתגמור לפרש מעשרות של שנה השנית, דהיינו בפסח של שנה שלישית, ויתבאר הפסוק "מעשר תבואתך בשנה השלישית" כמשמעו דאלו לפי מה שפרש רש"י היה לו לומר "את מעשר תבואתך בשנה שלישית!"

ישב קושינו והוכח, שאי אפשר לפרש, שהמדובר הוא בפסח של שנה שלישית, אע"פ שמלשון הכתוב נראה כך!

אא למה לו לרש"י לומר זאת, הלא הוא הנאמר בהמשך הפסוק? מה תיקון בדבריו?

הרא"ם מקשה:
דילמא: מעשר שני הוא, שהרי במעשר שני גם כן נאמר (י"ד כ"ו-כ"ז) "ואכלת שם לפני ה'... אתה וביתך והלוי אשר בשעריך לא תעזבו, כי אין לו חלק ובחלה עסקך?" אא ישב קושינו!

ר' אליהו מזרחי מפרש דברי רש"י אלה: מלשכתך ומלכרך בעת הפרשת המעשרות, ובשלהי מסכת-מעשר שני שנ' "ולא שכחתי מלברכך ומלהזכיר שמך" - וזה מסכים עם מה שפרשתי על דברי רש"י. אא מאיזו אי הבנה בדברי רש"י רצה לסגף בעדנו?

(2) י"ג ד"ה ואמרת לפני ה' אלו קירי: התודה שנתת מעשרותיך.

(3) י"ג ד"ה נתתי ללוי: זה מעשר ראשון. וגם: לרבות תרומה ובכורים.

(4) י"ג ד"ה ולא שכחתי: מלברכך על הפרשת מעשרות.

שאלות בטעמי הסקרא העורר: סיכאל פרלסן

דברים כ"ב יככה ה' בשחפת ובקדחת ובדלקת ובחרב ובשדפון ובירקון...
תרגום יונתן ולקת: באישה דגמיס דולקא סחיא (אש, שהעצמות מתקדחים, שהמוח סתהן סקדח) תרחר: ובהרהורי דלוחי ציורתא דליבא (הירהור של פחד שהוא כאב לב) תרב: שלפת חרב.

רש"י שחפת שבשרו בשחף ובפוח. קדחת ל' "כי אש קדחה באפי... (דכריס לב כב) והוא אש של חולי, שהיא חמה מאד. דלקת חמה יותר מקדחת. תרחר חולי המחמסן תוך הגוף וצמא תמיד למים. חרב יביא עליך גייסות. שדפון ירקון מכות תבואה בשדוה.

ראב"ע שחפת יש אומרים שהם מיני חלאים. קדחת בכל יום. דלקת שלישיה או רביעיה (תום הגמסך 3 או 4 ימים). תרחר מגזרת "וחרה בחשתה" (יחזקאל כו יא), עניינו: שריפה מרוב חסימות והגוף הולך ודל. חרב מגזרת חורב (עניינו ייבשות סכוח החום). שדפון נפיחות, ויש אומרים הפוך, והסעט דקיק.

רשב"ם מיני חלאים הם.

שד"ל שחפת קדחת בפ' בחקתי (ויקרא כו טז) נראה, שהם חלאים בתבואה וכן שדפון וירקון פירש רש"י מכות התבואה וכן נראה בעמסו (ד' ט) וחגי (ב יז) וכן בחרב אין ספק שאינו חולי באדם אלא לשון "חורב" והוא גורם הפסל תבואה. וראה גם פירושי המלים במלונים (מדן, אבן-שושן, ועוד).

התיבות ולקת, תרחר באות בתב"ך רק כאן, ואילו שחפת קדחת רק עוד ב"קללה": בויקרא כו טז... והפקדתי עליכם בחלה את-השחפת ואת-הקדחת מכלות עינים ומדיבות נפש וזרעתם לריק זרעכם ואכלתו איביכם.

מלבי"ם (בעקבות טפרא) השחפת מכה ששווה את הבשר ונוסף על זה תהיה קדחת חולי מחמסת ומנערת ונוסף לזה מכלות עינים באשר לא יקוה לרפואה רק למות וגם סרבת נפש של כל העומדים שם יתיאשו מסנו...
שד"ל בחלה לא יגעו לריק ולא ילדו לבהלה (ישעיה סה כג), אף כאן מכות שיפסידו יגיעכם בעבודת האדמה והן השחפת והקדחת והן מכות בתבואה לא בגוף, וזה מסכים עם מכלות עינים ומדיבת נפש (שהעובד אדמתו מצפה לקצור ואינו קוצר) וגם וזרעתם לריק ארצכם... ועל הדרך תזאה יש לפרש גם בכי-תבוא.

- מה הניע את שד"ל לפרש את כל פסוקנו על מחלות שבתבואה?
- כיבד מחקש פסוקנו לפי דעה יתר המפרשים עם הפסוקים הסמוכים שלמעלה ושלמטה?
- בצלע כמה רשימה של שבץ מלים. איך מתחלקת הרשימה על פי הטעמים? ועל פי מה נקבע טקום החציית של הרשימה?
- איזה קושי מתעורר בפיסוק הטעמים, אם נפרש "חרב" = גייסות?
- איך אפשר ליישב את הקושי הזה תוך שימוש ב"חיסוב" חיצוני?